

ДЕТИЊСТВО CHILDHOOD

Часопис о књижевности за децу
Година XLVIII, бр. 4,
зима 2022.

Издавач

Међународни центар
књижевности за децу
ЗМАЈЕВЕ ДЕЧЈЕ ИГРЕ
Нови Сад, Змај Јовина 26/II
Тел. (021) 66-11-266, 66-13-648
E-mail: zdigre@gmail.com
www.zmajavedecjeigre.org.rs

За издавача

Душица Мариновић, директорка

Главне и одговорне уреднице

Др Зорана Опачић

(бројеви 1 и 2)

Др Снежана Шаранчић Чутура

(бројеви 3 и 4)

Секретарица редакције

Др Ивана Мијић Немац

Лектура и коректура

Светлана Зејак

Превод, лектура и коректура

шекшова на енглеском језику

Преводилачка агенција

AD INFINITUM, Нови Сад

Ликовно решење корица

Ана Чобрда

Графичка уредница

Весна Карајовић

Прелом

NEO KONS, Нови Сад

Штампа

ZACK, Петроварадин

Часопис излази тромесечно

Цена овог броја: 500,00 динара

Рачун Змајевих дејих игара:

340-11006551-47

САДРЖАЈ

У знаку великог јубилеја и у знаку неговања критичке свести младих читалаца (Уводник)	5
Celebrating the Great Jubilee and Celebrating the Cherishing of Critical Awareness of Young Readers (Editorial)	7

СТО ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ДУШАНА РАДОВИЋА, АРСЕНА ДИКЛИЋА, ВОЈЕ ЦАРИЋА

Душица Р. Мариновић, Капетани дуге песничке пловидбе Змајевих дејих игара – Арсен Диклић и Душан Радовић	9
---	---

Велибор В. Петковић, Трансмедијална прича о учењу слова: <i>На слово, на слово</i> Душана Радовића као ТВ серија и књижевни текст	34
---	----

Јелена Љ. Спасић, Језичке игре у <i>Полетарицу</i> Душана Радовића	51
---	----

Наташа П. Кљајић, Дете као књижевни конструкт у радијским записима за емисију <i>Београде, добро јутро</i> Душана Радовића	63
--	----

Марија М. Александровић, „Страшан лав” и „Плави зец” Душана Радовића у препеву на ромски језик	76
---	----

Sanja Č. Ročić, Odgoj dječaka u ratu. O stotoj obljetnici rođenja Arsena Diklića (1922. – 1995.)	86
---	----

Andrijana S. Kos-Lajtman i Damir M. Radić, Od filma za odrasle do romana za djecu: semantičko-sintaktičke postavke književnog i filmskog narativa <i>Ne okreći se(,) sine</i>	92
---	----

Анико Ч. Уташи, <i>Плави кит</i> Добросава Боба Живковића – Визуелна интерпретација текста Арсена Диклића	106
--	-----

Анкица М. Вучковић, „Лепога су жељни људи” – омаж опусу Воје Царића	113
--	-----

Исидора Ана Д. Стамболић, Тематски кругови у <i>Антологији</i> <i>савремене поезије за децу</i> Воје Царића	131
--	-----

СИРОМАШТВО И СОЦИЈАЛНА ПРАВДА КРОЗ ПРИЗМУ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ

(тематски блок уредила Тијана Тропин) 141

Lilijana Burcar, Velika tekstilna stavka in njena zgodovinska
upodobitev v slikanici Antona Ingoliča in Aca Mavca 142

Тијана Д. Тропин, Између фантастике и реализма: друштвени
проблеми у књижевности за децу на примеру романа Мине Д.
Тодоровић *Јаје, млеко, вода и Даркадија* 154

Ивана Р. Мијић Немет, Од уметности до активизма:
уметност, сиромаштво и социјална правда у романима
Синише Соћанина, Соње Ђирић и Мирослава Јовановића..... 162

Милош П. Живковић и Тијана М. Јовановић, Проблеми
савременог друштва и аспекти социјалне ангажованости
у *100 лица столица* Јасминке Петровић..... 174

**Свет се мења добрим образовањем и културом: разговор са
Јасминком Петровић** (разговор водили Милош П. Живковић
и Тијана М. Јовановић) 185

НОВА ИСТРАЖИВАЊА

Душан Ж. Петровић, *Лепо када сам научила да летим*
Јасминке Петровић: роман супротности..... 191

Кристина Н. Топић, Рецепција прозе за дјецу Александра
Поповића 200

ОГЛЕДАЛО КРИТИКЕ

Daria Mikulec, Sve o Biblioteci koja je formirala generacije 213

IN MEMORIAM

Милутин Б. Ђуричковић, Сећање на професора
Василија Радикића (1947–2022)..... 217

БЕЛЕШКЕ О АУТОРИМА / NOTES ON CONTRIBUTORS..... 220

УПУТСТВО ЗА ПРИПРЕМУ ТЕКСТА..... 236

UPUTSTVO ZA PRIPREMU TEKSTA..... 240

Овај број часописа *Детињство*
финансијски су подржали:

Министарство културе
и информисања Републике Србије

Покрајински секретаријат
за културу, јавно информисање
и односе са верским заједницама
АП Војводине

Градска управа за културу
Града Новог Сада

СРП – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
821–93(05)

ДЕТИЊСТВО : часопис о књижевности за
децу / главне и одговорне уреднице Зорана
Опачић и Снежана Шаранчић Чутура. –
Год. 1, бр. 1 (1975) – Нови Сад : Змајеве
дечје игре, 1975-. – 23 cm

Тромесечно

ISSN 0350–5286

COBISS.SR–ID 9948418

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Проф. др Владислава Гордић Петковић
Филозофски факултет Универзитета
у Новом Саду

Др Тамара Грујић
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача,
Кикинда

Dr hab. Justyna Deszcz-Tryhubczak
Instytut Filologii Angielskiej, Uniwersytet
Wrocławski, Polska

Prof. dr. sc. Dragica Dragun
Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku, Republika Hrvatska

Prof. dr. sc. Tihomir Engler
Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku, Republika Hrvatska

Ph. D. Eugene Y. Evasco
Department of Filipino and Philippine Literature,
College of Arts and Letters, University
of the Philippines-Diliman, Manila,
Philippines

Др Ивана Игњатов Поповић
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача,
Нови Сад

Dr Vanessa Joosen, associate research professor
Universiteit Antwerpen, België

Мр Мирјана Карановић,
виша стручна сарадница, Матица српска,
Нови Сад

Dr Anna Kérchy
Associate Professor at the English Department
of the University of Szeged,
Hungary

Dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman
Učiteljski fakultet (odjeljenje u Čakovcu)
Sveučilišta u Zagrebu, Republika Hrvatska

Dr Weronika Kostecka, adiunkt
Uniwersytet Warszawski, Instytut Literatury
Polskiej, Warszawa, Polska

Проф. др Јелена Панић Мараш
Учитељски факултет Универзитета
у Београду

Prof. dr. sc. Sanja Roić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Republika Hrvatska

Prof. dr. Igor Saksida
Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
Republika Slovenija

Др Тијана Тропин, научна сарадница
Институт за књижевност и уметност,
Београд

Dr. sc. Marijana Hameršak, viša znanstvena
suradnica
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb,
Republika Hrvatska

Проф. др Валентина Хамовић
Учитељски факултет Универзитета
у Београду

РЕЦЕНЗЕНТИ

Др Станислава Бараћ, виша научна сарадница
Институт за књижевност и уметност,
Београд

Др Недељка Бјелановић, научна сарадница
Институт за књижевност и уметност,
Београд

Мср Сенка Влаховић
Банатски културни центар, Ново Милошево

Dr. sc. Nikica Gilić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Republika Hrvatska

Проф. др Веселина Ђуркин
Педагошки факултет Сомбор Универзитета
у Новом Саду

Др Милена Зорић Латовљев
Висока школа струковних студија за
васпитаче, Нови Сад

Проф. др Маријан Јелић
Педагошки факултет Сомбор Универзитета
у Новом Саду

Доц. др Бојан Марковић
Учитељски факултет Универзитета у Београду

Проф. др Александра Миловановић
Факултет драмских уметности Универзитета
у Београду

Проф. др Јелена Панић Мараш
Учитељски факултет Универзитета у Београду

Проф. др Тихомир Петровић, емеритус
Педагошки факултет Сомбор Универзитета
у Новом Саду

Проф. др Љиљана Пешикан-Љуштановић,
емеритус
Филозофски факултет Универзитета
у Новом Саду

Др Душица Потих
Академија техничко-васпитачких струковних
студија Ниш – Одсек Пирот

Доц. др Надија Реброња
Државни универзитет у Новом Пазару

Проф. др Биљана Сикимић,
научна саветница (у пензији)
Балканолошки институт САНУ, Београд

Проф. др Тања Томазин
Филолошки факултет Универзитета
у Београду

Мр Јованка Улић
Висока школа струковних студија
за васпитаче, Нови Сад

Проф. др Јелена Филиповић
Филолошки факултет Универзитета
у Београду

Dr. sc. Marijana Hameršak,
viša znanstvena suradnica
Institut za etnologiju i folkloristiku
Zagreb, Republika Hrvatska

Исидора Ана Д. СТАМБОЛИЋ*

Висока школа струковних студија за васпитаче и тренере

Суботица

Република Србија

Прегледни рад

UDC 821.163.41-93-14.09 Carić V.

Примљено: 12. 8. 2022.

Прихваћено: 24. 10. 2022.

ТЕМАТСКИ КРУГОВИ У АНТОЛОГИЈИ САВРЕМЕНЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ ВОЈЕ ЦАРИЋА

САЖЕТАК: У овом раду ћемо покушати да сагледамо тематску структуру *Антологије савремене поезије за децу*, као и основне програмске идеје којима се Воја Царић водио при њеном састављању. Прокоментаришаћемо избор песама и критеријуме који су могли да буду кључни. Покушаћемо да упоредимо ставове према поезији за децу Воје Царића као децјег песника и Воје Царића антологичара. Трудићемо се да уочимо постоји ли одређена тематска или нека друга врста расподеле песама унутар саме *Антологије*, као и да установимо мотивске доследности. Настојаћемо да прикажемо основне идеје које ова *Антологија* носи са собом и да понудимо њихово евентуално тумачење.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: песништво за децу, антологија, Воја Царић, тематски кругови, мотив

Антологија савремене поезије за децу (1961) Воје Царића представља специфично плетиво лирске сублимативности у децјем доживљају света и живота. У њој се јасно оцртава антологичарева потреба да се саберу примери поезије за децу који одговарају традиционалном песничком коду, чувају лирски доживљај и истовремено откривају свет симбола. Ако дијахронички посматрамо процес састављања антологија, од времена када су на томе радили Ђорђе Рајковића¹ и Стеван Поповић² – са јасно израженим дидактичком наменом, до оних најпознатијих, које су састављали Бора Ћосић и Душан

Радовић³ (Љуштановић 2018: 63), *Антологија Воје Царића* представља збирку оног ређег типа песништва за децу – сублимно-лирског модела.

Душан Радовић је 1959. писао о књижевности за децу као о дивљој и неухватљивој птици, док ју је Бора Ћосић пар година касније описи-

* isidora.ana@gmail.com

¹ Ђорђе Рајковић (1825–1886) објавио је 1858. шаливо-поучни *Јед и међ*, дело које уједињује педагошко-теоријску расправу (Предговор) и антологију која обједињује поезију и прозу са наменом за примену у школама. Дела у стиховима издељена су на „Песме“, „Басне“, „Искрице“, „Натписе“, док су дела у прози насловљена „Школа и живот“ (в. Опачић 2009: 5).

² Стеван Поповић неретко је у својим антологијама промовисао песме Јована Грчић Миленка у којима је негован сензибилитет какав можемо уочити и у избору који прави Воја Царић. У његовој поезији често се животни оптимизам и меланхолија преплићу са слутњом смрти (Опачић 2009: 8), а мотиви су усмерени на свет природе („Тице у гори“, „Пролетње јутро“, „Ласте“, „Љубичице“, „Облаци“ и др.) и ведре слике детињства („Несташни дечаки“, „Беспослен пастир“, „И њен син је ђак“ и сл.) што се може уочити и у *Антологији Воје Царића*.

³ Било би посебно корисно и занимљиво детаљно испитати сличности и разлике система састављања антологије Воје Царића са другим антологијама, издатим шездесетих година на југословенском простору, чиме би се појаснио увид у сагледавање квалитетне поезије за децу, као и само поимање њене функције.

То у овом раду неће бити учињено, али свакако остаје као напомена за будућа истраживања.

вао као „деструктивну, збуњујућу, неуобичајену, свим својим правим думетима стално и дубоко ирационална, на средокраћу између јаве и нејаве, сна и несна, умља и безумља”, у „јединственој равни змајевске *шалозбилности* (курзив Б. Ћ.), 'правог' и патвореног, и 'истинитог' и 'вештачког'" (Ћосић 1965: 7). У време када Воја Царић објављује своју *Антологију* (1961) у току су превирања у поимањима књижевности за децу. Упркос снажном јачању модерног приступа песништву за децу, В. Царић успева да нађе спону традиционалних мотива и савременог приступа детету. Чини нам се да *Антологија* пружа преглед песама које се налазе „на међи” и у којима се сабира низ остварења која испољавају специфичан лирски сензибилитет, не правећи сувише строг отклон од оних које тематизују урбану представу детињства. У њој нема оштрих прекида са традицијом које уочавамо код Боре Ћосића као антологичара, али је свакако можемо доживети као систем који настоји да створи јединствену, специфичну самодовољну слику стања поезије за децу, која почива на афинитетима антологичара које је и сам исполио у свом ауторском стваралаштву (Царић 1967). Тако је *Антологија савремене поезије за децу* постала једна од струна мултиверзума књижевности за децу тог времена. Ако узмемо у обзир да је рад антологичара увек лично, субјективно, аутентично читање књижевности и стварање властитог концепта литеарне вредности (Шаранчић Чутура 2019: 4), Воја Царић је својом *Антологијом* успео да понуди лирски сензибилну, импресионистичку поезију усредсређену на загонетно и фасцинантно у свету.

О антологији *Децја поезија српска* Боре Ћосића доста се писало и промишљало. Она је имала јасно изражену намену да се поезија за

децу прикаже као естетски вредна, аутономно равноправно са остатком српске књижевности, без обзира на цену. Посебно се разматрао изразито дистингвиран однос антологичара према традиционалном песништву за децу. Уочено је да се тежило брисању „чедно лирско-педагошког сензибилитета” и разнежености, а да се инсистирало на изразу нонсенса, ирационалног и пародичног (Шаранчић Чутура 2015: 89). Став самог антологичара изражен у предговору антологији *Децја поезија српска* да „свет више није за многе од нас: за љутите, нефлексибилне, уштављене и подешене на стари ритам” (Ћосић 1965: 13) јасно говори о строгом раскиду са традицијом, која је како тада, тако и годинама касније различито вреднована (в. Панић Мараш 2015: 10). Нико није спорио антологијску вредност Ћосићеве антологије, али су се многи питали да ли је такво оштро одвајање од традиционалног песништва за децу било неопходно⁴ и да ли је то била цена којом је српска књижевност за децу платила своју канонизацију. Бора Ћосић је остварио „канонизацију нетипичне визије” (Шаранчић Чутура 2015: 89) која је отворила нова питања, и, што је још важније, указала на важност естетског, стилског и тематског напретка развоја поезије за децу, али учинивши нагли отклон од традиционалног песништва за децу.

У предговору *Антологији*, под насловом „Поезија и дете”, Воја Царић идентификује проблеме који постоје у (тада) век и по старој српској поезији за децу. Он настоји да открије и објасни зашто се поезија за децу није развијала већом снагом и брзином, истовремено указујући на

⁴ Овој теми приступали су Јован Љуштановић, Валентина Хамовић, Снежана Шаранчић Чутура, Јелена Панић Мараш и др.

промену стања у књижевности после Другог светског рата. Чињеница да је за мото ове *Антологије* узета песма Луке Милованова којом, према Воји Царићу, почиње стварање поезије за децу у српској књижевности⁵ говори о жељи за указивањем на значај континуитета, ма колико нова времена захтевала нове песме. Састављач *Антологије* желео је да укаже на значај постојања поезије за децу и пре стваралаштва Јована Јовановића Змаја, чиме истиче историјски развој гране књижевности која (тада) још увек није канонизована. У предговору се не настоји да се умањи значај Змајевог стваралаштва и његове поетике, већ да се укаже на нове потребе код савременог читаоца – детета. В. Царић јасно представља условљеност ограниченог оригиналног песничког стварања у окриљу следбеништва Змајевог опуса.

Песма „На књижицу новољетни дар” сугерише састављачеву идеју да нове генерације деце захтевају и заслужују нове песме. Тако на самом почетку *Антологије* састављач даје кључ у коме треба читати и сам наслов, али и целокупну *Антологију*. Придев *савремена* у наслову очигледно не означава потпуни раскид са традицијом, одрицање од претходних начина писања за децу, али сугерише потребу за новим идејама, поимањима и изразима. Овај придев тумачимо као потребу да се саберу песме које су без обзира на програмска начела квалитетне. Било да су посредни импресионистички доживљаји света, било да су једноставно описне или се пак баве сеоским или урбаним светом, Воја Царић оцењује њихову вредност на основу сопствених наклоности и у складу са основном идејом о детету чији укус треба усмерити „ка лепом, да га повуче напред у нове доживљаје и осећања, и да му створи нове појмове и нове видове већ виђених ствари” (10).

Антологија савремене поезије за децу нема функцију, попут оних предзмајевског периода, да спроведе одређена дидактичка и поучна остварења, већ је њен императив био пружање новог искуства, новог доживљаја, нове визије света кроз песме различитих аутора. На тај начин Воја Царић се декларише као поборник нове идеје о самосталном, мислећем детету коме треба пружати могућност за нова искуства и поимања. Он верује у „дете-реку” које треба ојачати, а не покорити. Сматра да је неправедно занемаривати дечји интелект, те да писци кроз поезију треба да позивају на размишљање, истраживање смисла и пруже могућност свом читаоцу да сопственим размишљањем и мисаоним напором досегне лепоту поезије (9).

Сама *Антологија савремене поезије за децу* састоји се од осамдесет и четири песме које су прикупљене од двадесет и шест аутора. Ипак, упркос бројности аутора и разноликости коју би сам концепт идеје антологије могао да унесе, након читања песама у континуитету постигнут је ефекат јединства осећања света. Иако се у *Антологији* не називају поделе, раздвајања, па ни узрасни поредак, баш као што је то случај и касније код Боре Ћосића и Душан Радовића (Љуштановић 2018: 63), могуће је наслутити одређене тематске кругове у оквиру којих је састављач бирао песме. Наиме, ако узмемо у обзир предговор збирци песама *Шарени мост* (1958) Воје Царића открићемо да су се многе његове ауторске идеје о писању поезије за децу, које је спроводио у сопственим остварењима, пренеле и на избор песама за *Антологију* као својеврстан критеријум успе-

⁵ О почетку српске дечје књижевности као оригиналног ауторског дела нуде се различити одговори. Осим Луке Милованова, помињу се и Захарије Орфелин, Бранко Радичевић, Ј. Ј. Змај (Шаранчић Чутура 2019: 5).

шности схватања дечјег света. Уочили смо да, као што се у збирци песама *Шарени мост* путем одређених учесталих тема, мотива и тоposa изражава дифузна осећајност (Љуштановић 2009: 198), у *Анџолоџији* долази до сличног фреквентног понављања одређених мотива и тема. Тако се може назрети врло кохерентна структура чији је основ у чулној фасцинацији светом која неприметно прелази у симболичку поетску слику. Уз то, посредан однос са дететом-читаоцем, изражен кроз учесталу употребу 2. и 3. лица у песмама Воје Царића, може се приметити и у песмама његовог антологијског избора. У својој збирци песама он покушава да оствари комуникацију са читаоцем, али суптилно, ретко директно. Песме су монолошког карактера, што представља и значајну одлику симболистичко-естетицистичког слоја модерне поезије, али кроз свест о дечјој природи и начину доживљаја света (Љуштановић 2009: 195). У *Анџолоџији* можемо наслутити вођење истим сензибилитетом који је испољен у збирци *Шарени мост*. Песме одишу одређеном естетизованом удаљеношћу, која ретко успоставља директно обраћање детету-читаоцу.

Чулна конкретност дечје спознаје код Царића прераста у импресионистичку усредсређеност на чулне утиске, која га води према свему ономе што је истовремено и фасцинантно и загонетно (Љуштановић 2009: 196).

Услед таквог односа према сопственом стваралаштву, и у *Анџолоџији* се могу уочити понављања одређених мотива и поетских слика које изазивају да се од дечје чулне спознаје промишљањем досеже дубљи смисао. Ова идеја манифестује се у песмама различитих аутора које је В. Царић сабрао и тако изградио својеврстан и јединствен поетски свет конципиран на

идеји дечје бинарне припадности и реалном, конкретном свету и свету маште, који доводи до дубљих спознаја.

Прелазак из једног у други свет некад представља олакшање, а некад буди тугу. Тај гранични простор за развој имажинације, који је очигледно интригирао антологичара,⁶ можемо схватати и као утицај авангардних токова на књижевност за децу (Радикић 2008). У *Анџолоџији* ће се неретко појављивати песме које нуде поигравање сном и границама сна, попут „Нисан ни јава” Густава Крклеца или „Чика с брадом” Арсена Диклића. Концепт игре мелодијом језика, као још једна карактеристика авангардних токова, може се уочити у песми „Сусрет на мору” Стевана Раичковића у којој доминирају алитерације и асонанце и у којој смисао добија други план. У њој долази до изражаја и релативизација логике која одговара дечјем мишљењу (Исто).

У Царићевој збирци *Шарени мост* могла се уочити одређена врста опседнутости снажним светлосним и колористичким интензитетима (Љуштановић 2009: 200). Сличан приступ примећујемо и у антологијском избору. Светлост, као мистериозна и несагледљива, недокучива, интригирала је песника, дајући простор за импресионистичку усредсређеност која пружа могућност за домишљање. Мотив Сунца неретко је повезан са дечјим представама времена, где његова појава означава јутро, нови дан, нове обавезе. У Царићевим песмама „Светли прозор” и „Сенке на зиду” примећујемо лиминал-

⁶ Темом лиминалног положаја детета Царић се бави и у својим песмама. У песми „Ко куца” (1958: 47–48) изражена је јасна дистинкција блиског простора и оног „туђег”, ванског, али и симболички лиминални положај детета између свог света и света одраслих, као и дечји страх од сопствене граничне позиције.

но означавање времена Сунчевим изласком или заласком. У његовој песми „Сунчани коњи” провлачи се спознаја животног циклуса, који се креће од изласка до заласка и суптилно уводи мотив смрти (Љуштановић 2009: 204).

Прва песма у *Антологији* насловљена је као „Добар дан” (Мира Алечковић) и говори о буђењу мале Неде, о преласку из света снова у реалност. Тема лимиалног времена често ће се појављивати у *Антологији* чиме се отвара простор за разматрање дечјег поимања јаве и сна, а неретко и коегзистирање тих двају светова (попут поменутих „Ни сан ни јава” Г. Крклеца и „Чике с брадом” А. Диклића), као и наклоњеност деце свету снова, који развија машту. Мотивом изласка Сунца код Мира Алечковић („Добар дан”) и Драгана Лукића („Ко мени добро јутро каже”) сугерише се нови почетак, део одређеног устаљеног поретка. Код Григора Витеза („Залазак сунца”) налазимо персонификовано Сунце које подсећа на дете у игри, као и код Милована Данојлића („Мартовско сунце”), где Сунце задиркује баку, пресреће људе и позива на игру. Поступак приближавања дечјем анимистичком мишљењу кроз персонификацију, у овом случају, небеских тела, користио је и В. Царић у својој песми „Светли прозор” (1958: 81). У песми „Порука Сунцу” Миљенка Миланковића приказан је разговор детета и Сунца као равноправних саговорника, где дете тражи од Сунца услугу. Вођење дијалога са небеским телом, које неодољиво подсећа на митолошке народне песме, дакле, појављује се како у ауторском делу тако и у антологичарском избору Воје Царића.

Сунце сија кроз читаву *Антологију*, дајући заслепљујућу слику недокучиве дечје реалности. Оно није искључено из пејзажних дескрипција, али је обogaћено низом других функција,

од изласка до заласка, сугеришући проток времена и пролазност уопште. Мотив Сунца може симболисати и део „оне даљине која се не може савладати”, о којој ће Воја Царић говорити у свом предговору збирци песама *Шарени мост* (1967: 3). Тежња ка недокучивом, недостижном и истовремено чулно-конкретном и евидентном сабира се у мотиву Сунца чиме је целокупан одабир песама на изванредан начин обележен.

Пејзажни описи такође представљају доминантну тему међу песмама *Антологије* при чему неке поетске слике нуде просто уживање у речитим и домишљатим описима природе („Војводина” Мира Алечковић; „Бреза” Злате Коларић Кишур; „Црвен шума” Драгана Лукића; „Пљусак” и „Мраз” Десанке Максимовић; „Сњежне тишине” и „Бура” Миљенка Миланковића; „Киша у шуми” Весне Парун), док у другим долази до поигравања природним феноменима, који у дечјем свету свакако могу изазвати збуњеност и заинтересованост („Какве је боје поток” Григора Витеза). У поменутих песмама можемо уочити посебно маркиран визуелни, сликовни израз чиме уочавамо одређене импресионистичке обресе у писању, као и надреалистичко учитавање значења симбола. Изразито инсистирање на разноликости боја и импресије које оне могу да изазову у детету очигледно су веома важни. Антологичар није желео да понуди једнобојну слику детињства, већ гради читав спектар, од жутих поља равнице, преко црвене шуме, беле брезе и тамне кишне ноћи. Варирање боја оживљава поетске слике и појачава њихову импресионистичку снагу.

Многе поетске дескрипције пејзажа носе са собом одређену дозу меланхолије, што као поступак није било страно ни самом антологичару у његовим ауторским остварењима, где се

исказује меланхолично осећање кроз препознавање „туге траве свеле” (Љуштановић 2009: 200). Опис годишњих доба и њихове смене упућује на пролазност времена и детињства. У песми „Војводина” М. Алечковић налазимо стихове: „Пођем житом, клас трепери, / милује ме златном косом, / и зове ме булка: бери, / закорачи ногом босом, // као кад си била мала / и пупољке отварала” (Царић 1961: 13)⁷. Промене, пролазност и нестајање постају готово подтекст сваке дескриптивне песме, при чему песници проналазе начин да младог читаоца подстакну на размишљање, не само о променама у спољашњем свету већ и унутрашњем. Шукрија Панџо у песми „Лист на путу” поиграва се традиционалном симболиком жуте боје: „И подигла лист са земље и црвен, и жут // Па помисли: он болује / метла га на длан, / а над њима смешио се / тих јесењи дан” (111).

Осим пејзажних приказа, значајно место у *Анџолоџији* заузимају и прикази животиња. Песме „Жеља малог пачета”, „Зечја успаванка”, „Петлић Мића”, „Гаров”, „Два зечића, два првака”, „Бијели лептир”, „Златни рогови”, „Џиво на мразу”, „Жућин одлазак”, „Јежева кућа” дају представе персонификованих животиња, које најчешће проживљавају одређене дечје ситуације. Ређи су примери у којима постоји одређена сазнајна поука о самој животињи, док је чешће настојање да се одређена запажања о природи лакше пренесу кроз глас детету блиских животиња. Теме промене и пролазности присутне су и у овом тематском кругу, увек кроз примере доживљаја самих животиња. Ту првенствено мислимо на песму „Златни рогови” Весне Парун која тематизује промене у одрастању и несхватање промене сопственог изгледа. Песма „Жућин одлазак” Бранка Ћопи-

ћа пак покреће низ тема својствених старијем узрасту. У њој се евоцира и сећање на прошлу младост, туга изазвана пролазношћу, промене које је време начинило Жући и са којим лирски субјекат у потпуности саосећа. Ова песма шаље и својеврсну поруку коначности: „Од тога дана путује вријеме, / бескрајни теку сати / а Жуће нема, заувјек нема, / никада да се врати” (145).

Низ проблема и недаћа уобличен је у стиховима наизглед наивних ликова. В. Царић при састављању *Анџолоџије* очигледно није желео да сабира песме које идеализују детињство и не разумеју дечју тугу и страх. Од пачета које жели да освети родитеља, преко плахог петла који упада у невољу, смрзнутог врапца и покислих зечића, песме саопштавају истину о реалном постојању проблема у животу и деце као могућих конзумената. Воја Царић је у самом предговору истакао да, уз себи блиско схватање поезије, разликује постојање још двеју струја у песништву за децу. Једну дефинише као последицу Змајевог утицаја и она подразумева да песници теже да децу поезијом размазе,

да им сваком приликом треба показати колико су вољена и да им у књигама треба створити посебан свет, свет-играчку, у ком се тек као далеки одјек одржава данашњица и стварност уопште (10).

Другу струју Царић дефинише као песништво у коме влада схватање да децу треба забављати, развијати им машту, разигравати је (10). Имајући у виду претходно наведену тематику одређених песама, можемо закључити да је састављач дао себи за право да дâ на значају и пе-

⁷ Наводи из *Анџолоџије савремене поезије за децу* биће у наставку рада означени само бројем стране у загради.

сничким остварењима која нису лаког карактера и која теже ка спознаји правог и реалног живота.

За разлику од става којег се В. Царић држао при писању своје ауторске збирке *Шарени мост*, у коју није уносио елементе хумора, *Анџолоџија* садржи низ песама које негују хумористични ефекат. Јован Љуштановић сматра да је одсуство хумора у Царићевој збирци поезије израз програмског опредељења песника и карактеристика старијег слоја песничке модерности (Љуштановић 2009: 196). На основу тога никако не можемо рећи да Воја Царић не сматра хумор важним елементом поезије за децу. Он се само као аутор определио за приоритете и сопствени израз износећи своје виђење живота:

Живот је састављен од многих ствари. И о свему је писано. Најближа и човеку и детету је шала. Шала и весеље. Шала је као сладолед. Топи се на језику – заслади и више је нема (Царић 1967: 4).

Као песник, он је направио свестан избор, тврдећи: „У овој мојој збирци нећете наћи шалу” (Исто), али као антологичар је одлучио да шали додели место која се заснива на паметном извртању стварности и логике. Шала која је ушла у *Анџолоџију* свакако захтева домишљатост и уочавање нарушавања логичког следа.

Воја Царић у своју *Анџолоџију* уврштава песме које су чисто хумористичне, попут „Тешке болести” Г. Витеза и „Шта су између осталог радили Стари Словени” М. Данојлића, „Сусрета на мору” Стевана Раичковића, „Огласа купуног листа” Б. Ћопића. Поменути песме почивају на нарушавању устаљеног поретка ствари, изазивајући ефекат хумора. Тешка болест де-

тета које жели да избегне проверу из географије као и замишљеност над крађама Старих Словена представљају повод за хумор код школске деце. Посебан тип представљају песме о животињама у „обрнутом свету” које се такође одликују хумористичким ефектом. Хумористичке песме о животињама изазивају смех мењајући парадигму устаљеног понашања животиња и генерално обртање функционисања стварности. Ту пре свега мислимо на песму „Пријатељи” М. Алечковић и „Телеграфске басне” Густава Крклеца: „Видјех како јагње вуку / помирљиво пружа руку. / Тај ми случај створи повод / да замислим – скори спровод” (71). Или један од примера Огласа „Шумских новина” Бранка Ћопића: „Ја, дивља свиња, Брљанин Брља, / јављам свима, да знате: / никада досад ручала нисам / на књизи ћака Мате. / Откуд прича о томе кружи, / ко ли ме тако свирепу тужи?” (153).

Посебну пажњу заслужује и лик „чудног старца” који је присутан у песмама различитих аутора, описан на различите начине. Очигледно је постојала свест, како код песника тако и код састављача *Анџолоџије*, о блискости деце са старијим људима и о интригантности коју старци могу да носе са собом. У песми „Шта су између осталог радили Стари Словени”, најодважнији лопов представљен је као деда: „Деда Вуин онај што је имао косу као пласт сламе / И становао у најгушћем шипрагу поред Дњепра/ Једне мрачне ноћи, потпомогнут од таме / Украо је Радгуну најдебљег вепра” (37). Чудан старац који доживљава гусарску авантуру појављује се као главни лик у песми „Чика са брадом” А. Диклића. Занимљиво је да је и он имао чудновато пребивалиште, „на крају једне косе стрме, у улици без калдрме”. Чудновати описи и чудновата места пребивања која су приписана старцима алудирају на бајковита бића зарор-

бљена у стварном свету. „Чика са брадом” представља израз дечје наклоности према авантури која никада није остварена, осим у сновима. Током ноћи, он се сусреће са ликовима из маште, са гусарима, и баш као у бајковитим сижеима даје им чашу воде за услугу. Старост и на неки начин коначност изражене су у стиховима: „Ал на крају од свега остала ми само нада и израсла дуга брада” (50). Занимљивост старих људи као сведока прошлости и нечега што више не постоји доприноси дечјем запажању пролазности живота. У песми „Деда и унуци”, са циљем исказивања разлика у васпитању, провучена је и идеја сећања, прошлости и старења, слично као и у „Тужној песми” Д. Радовића.

Од Гвида Тартаље, Воја Царић у своју *Антологију* уврштава циклус песама посвећен деди и његовом шеширу у ком је изразит елемент хумора. Шешир је истовремено предмет игре и сукоба између деде и несташног ветра чиме се формира одређена алузија на дечје несташлуке (Милинковић 2014: 232):

Ритам и мелодија стихова одговарају темпорументу дечје природе, која се разгаљује и раствара у неухватљивој игри ветра и дедином пркосу. Дечја ћуд, притајена у карактеру одраслих, или самој подсвести, оглашава се и оживљава, мимо њихове воље, каприциозни свет детињства.

Управо у томе можемо пронаћи одговор на питање зашто су старци толико занимљиви млађем нараштају. Сам Воја Царић написао је песму „Ветар” (1958: 53–54) која очигледно припада устаљеном тематском кругу у поезији за децу. У њој дете себе идентификује као миљеника природе, конкретније ветра, иако га посматра из даљине. Из Царићевих стихова „неког воли, неког мрзи / углавном никог не пусти

с миром” назире се дечја природа ветра, слична оној у циклусу песама Г. Тартаље. Осим тога, дедина борба са ветром код Г. Тартаље и дечје посматрање ветра код В. Царића дају поглед на живот из две перспективе. Док деда, као давни актер живота, има улогу упорног борца са ветром, дете има статус неучесника у свету одраслих који се „боре са животним ветровима” те се оно издалека диви природном феномену.

У *Антологију* су уврштени одломци поеме „Подвизи дружине Пет петлића” чиме је састављач отворио тематски круг који описује догодовштине деце у урбаним срединама. Иако целокупна *Антологија* оставља утисак лирске заљубљености у природу, пејзаже и сл. В. Царић уврштава и дело које даје модерност песничког изразица и узрокује важан преокрет у схватању књижевности за децу. Авангардни приступ књижевности за децу свакако је нашао израз у делу Александра Вуча. Марко Ристић ће први пут искористити придев *модерна* уз поезију за децу пишући управо о овој поеми (Љуштановић 2009: 62). Преплитање ирационалног и социјалног, јасно и у одломцима које је антологичар одабрао, одражава модерност поступка у поезији за децу. Иако се у основи поеме „Подвизи дружине Пет петлића” крије архетипски слој, прикривена бајка (Вуковић 1989: 117), она је тематизовала градски живот, живот у различитим социјалним условима, живот са реалним потребама и проблемима градског детета. Александар Вучо је током радње, индивидуализацијом главних јунака и специфичним стилским изразом, дао својој поеми модерну боју и звук, који се могу доживљавати као конкретан и естетски чин. Наивна и реална визија света, иако опозитне, стално се надопуњују у „илузорној игри која представља пародичну слику жи-

вота” (Милинковић 2014). В. Царић је у *Анџолоџију* уврстио делове поеме који нуде портрете дечака, којима добијамо много више од самог описа изгледа и карактера. Кроз портрете Краке, Њорета, Јове, Мите и Ђође проблематизује се друштвени и социјални статус детета. Указује се на разноликост дечјег карактера, баш као што је састављач *Анџолоџије* у предговору приметио да не постоје „деца”, као збирна именица за коју се може писати, већ дете, индивиду (9). Градећи појединачне портрете дечака, А. Вучо је сачинио и структуру читаве дружине, чиме је створио посебан лик – дечји колектив који ћемо сретати и у стваралаштву Бранислава Нушића, Бранка Ђопића и др. Уврштавањем поменутих фрагмената *Анџолоџија* је указала на вишеслојно и сложено поимање детињства и дечјег света, његових проблема и тешкоћа.

Песма „Мој отац трамвај вози” наставља развој теме урбаног света и детета у њему која је покренута поемом. Она отвара теме одсутности родитеља, прекомерног рада и дечје бриге и поноса у градском окружењу. Социјални статус нижих слојева друштва и дечја визура градског универзума приказани су и у песничком триптиху о дечаку Пепу Крсти Милована Данојлића. Воја Царић је на тај начин у антологијске песме уврстио оне које говоре о искуствима деце која нису припадници идиличног породичног света. Кроз песме Бранислава Л. Лазаревића („Војсковођа”, „Рачунаљка”, „Ђаци”), Драгана Лукића („Девојчице”, „Свакога дана”, „Фифи”), Стевана Раичковића („Са пијаци”, „У парку”, „Песма једног трговца”) место су добиле поетске слике детињства везане за дечју свакодневицу у породици и ван ње. Наведене песме одишу одређеним урбаним утиском у самом вредновању детета и његових жеља, активности и размишљања.

Воја Царић је у *Анџолоџију* уврстио и три своје песме – „Морнар”, „Под липом” и „Небо”, у којима сублимира сопствене импресије о дечјим жељама и сновима, о дечјим доживљајима који су обојени разноликим бојама и где небо изгледа попут мора, а облаци као лађе. У наведеним песмама можемо пронаћи готово све тематске елементе о којим смо говорили. У њима долази до изражаја Царићев песнички сензибилитет који је на одређен начин пренесен и на избор песама за *Анџолоџију*. У „Морнару”, гусарска авантура доводи до сазнања о коначности и пролазности, „Под липом” доноси пасторални опис природе, а „Небо” надреалистичку забринутост дечака за судбину облака. Чини се да је управо у овим песмама остављен тематски код којим се Воја Царић водио и уз то по света *Анџолоџије савремене поезије за децу* – она је намењена дечацима неостварених снова, морнарима без мора, бродовима потонулим у панонској сеоској бари, деци која примећују лепоту липе, деци која страхују за облаке.

Поезија Воје Царића сабрана у збирци *Шарени мост* доноси одређен емотивни патос, у њој је изражен читав спектар емотивних нијанси, од чежње до стрепње, а песнички субјекат егзистира у знаку снажне унутрашње и спољашње еманације. Његов основни покретач је окренутост ка досезању нејасног и неизрецивог (Љуштановић 2009: 204). Поезија коју је Воја Царић сабрао у *Анџолоџији савремене поезије за децу* дала је примере поетизације свакодневних животних слика, уз наговештај симболичне запитаности над животним тајнама. Иако антологичар није користио тематско-мотивски облик структурисања *Анџолоџије*, теме и мотиви које смо уочили у песничкој збирци уочљиви су и у *Анџолоџији*. Очигледно је да се служио поетичким својствима при одабирању песама, не освр-

ћући се на општу прихваћеност и препознатљивост аутора чије је песме укључио у своју *Антологију*. Уврштавањем својих песама, В. Царић нам је понудио аутопоетички код кроз који смо могли да назремо основне критеријуме његовог одабира. У Предговору самој *Антологији* напоменуо је да неће појашњавати свој избор аутора и песама, али се он свеједно намеће. Поетизација једноставних, идиличних животних слика детета, његов статус на међи детињства и света одраслих, меланхолично осећање живота и његове пролазности, недокучивост лепоте природе и њена сугестивност издвојили су се као тематске одреднице песништва какво је Воја Царић својом *Антологијом савремене поезије за децу* желео да овековечи.

ИЗВОРИ

- Царић, Воја. *Антологија савремене поезије за децу*. Београд: НИП Младо поколење, 1961.
Царић, Воја. Предговор. *Шарени мост*. Сарајево: Свјетлост, 1967.

ЛИТЕРАТУРА

- Вуковић, Ново. *Увод у књижевност за децу и омладину*. Никшић: Универзитетска рибјеч, 1989.
Љуштановић, Јован. *Брисање лава – Поетика модерној и српска поезија за децу од 1951. до 1971. године*. Нови Сад: ДОО Дневник новине и часописи, 2009.
Љуштановић, Јован. О типолошким моделима у српском песништву за децу у 21. веку. *Књижевност за децу у науци и настави* (пос. изд.), књ. 21, 2018, 61–74.
Милинковић, Миомир. *Историја српске књижевности за децу и младе*. Београд: Bookland, 2014.
Милинковић, Миомир. Књижевност за децу између два светска рата у критичкој визури Марка Ристића. *Детињство*, XXXIV, 1/2 (2008).
Опачић, Зорана. *Антологија поезије за децу предзмајевској ериода*. 2009. <www.ask.rs>

- Опачић, Зорана. По мери сопствене поетике. *Детињство* 1/2 (2008).
Панић Мараш, Јелена. Манифест дечје поезије чуда – Бора Ђосић и дечја поезија српска. *Детињство*, XLI, 2 (2015): 18–29.
Панић Мараш, Јелена. О књизи из пркоса још једном. *Детињство*, XLI, 4 (2015): 94–97.
Радикић, Василије. *Авангардни шокови у књижевности за децу*. <<https://www.rastko.rs/rastko/delo/12393>>
Сељачки, Милица. Рефлекси авангардне поетике у предговору антологији српске поезије за децу Боре Ђосића. *Детињство*, XXXIV, 3 (2008): 17.
Ђосић, Бора. *Дечја поезија српска*. Нови Сад – Београд: Матица српска – Српска књижевна задруга, 1965.
Хамовић, Валентина. Једна маргиналија поводом Ђосићеве *Дечје поезије српске*. *Детињство*, XLI, 4 (2015): 92–94.
Шаранчић Чутура, Снежана. Антологијска антологија Боре Ђосића. *Детињство*, XLI, 4 (2015): 88–91.
Шаранчић Чутура, Снежана. Антологије и границе. *Детињство* 1 (2019): 3–14.

Isidora Ana D. STAMBOLIĆ

VOJA CARIĆ AS AN ANTHOLOGY AUTHOR

Summary

In this paper we have endeavored to emphasize the significance of the *Anthology of Modern Poetry for Children* (*Antologija savremene poezije za decu*) by Voja Carić, its specific function and structure. The *Anthology* is quite modern in its understanding of children, their world, and their literary needs. We have tried to present certain themes, although they have not been determined or designated by the author. They are instead apparent through frequent motifs. We have presented the similarities and differences that the author displays towards poetry for children, as a poet, and as an anthologist. His own poetic works for children were significant, because they showed his vision of poetry for children, the context in which it developed, and its significance for the child in the modern age.

Keywords: poetry for children, anthology, Voja Carić, thematic circles, tradition